

ŽEMAIČIŲ VYSKUPYSTĖ

Senovės žemaičių tikėjimas

Štai trumpitelys aprašymas tikėjimo pirm penkių šimtų metų gyvojų senolių mūsų. Tiesa, jog tikėjimas tas buvo klaidus ir išganymo dūšioms¹ atnešti negalys, vienok Lietuvos kunigaikštystei dideliai geliavo². Tas tai tikėjimas darė, jog žemaičiai, drąsūs ir narsūs karėse³, pirmaisiais buvo kareiviais didžių Lietuvos kunigaikščių, tas juos, nors išskydusius po miškus, vienos nakties būvy surinkdavo į vieną būrį dėl atmonijimo neprieteliams⁴. Tas ant galo kutino juose didį norą liuosumo⁵, katruo šildyti, stengė atsiremti nuo Kuršo ir Prūsų griuanantiems į Žemaičių žemę vokiečiams, o tokiu būdu liuosais išlikti. Ko viso šiandien vos šašuolėtis⁶ beliko. Bet jau laikas prisistebėti, kokia eile turėjo prapulti, o į savą vietą leisti katalikų tikėjimą.

[...]

Žemaičiai patampa katalikais

Karalius ties Šatrijos kalnu

Karalius Vladislovas Jogaila su kunigaikščiu Vytautu, padėjusiu pamatus katalikų tikėjimo toj vietoj, važiavo toliau ir atvyko ant Šatrijos kalno. Čia lygia dalia liepė tuojau naikinti daiktus, prigulinčius⁷ stabmeldžių tikėjimui. Tą darbą kareiviams atlikus, kunigai, nemokėdami žemaitiškai, pradėjo apsakinėti Kristų lenkiškai, o lietuviai tuos pačius dalykus persakinėjo žemaitiškai. Dėl klausymo, rods, klausė žmonės pamokslų, bet ką krikštytis nė biškeliu nenorėjo, nes jiems rodės *visų pirma*, jog apsikrikštiję prazurgos, arba nustos, liuosumo⁸ ir turės vergauti. *Antra*, jog naujo tikėjimo kunigai privers juos pamesti savą kalbą, o lieps mokyti vokiškai ar lenkiškai. *Trečia*, jog reiks jiems, išsižadėjus senų probočių papročių, sekti pagudimus⁹ svetimų žemių. *Ketvirta*, jog motriškosios negalės dėvėti baltu nuometu ir skepeta¹⁰, nebe darytis¹¹ drobe pačių austa, bet viską turės pirkti nuo vokiečių. Ko viso buvo datyrę¹² verčiami į katalikų tikėjimą per kryžokus¹³. Karalius su kunigaikščiu, tai išgirdusiu, aiškiai kaip kaltais įkalė: jog be reikalo žemaičiai baidos katalikų tikėjimu, jog apsikrikštijus vokiečiai būtinai prie jų nebepriderės, jog liuosumai, vyresnybės, seni papročiai ir kalba žemaitiška po seno bus jiems palikta, jog drobės dėvėti niekas motriškosioms negins. O kad geriau tam visam tikėtų, karalius liepė daug plonos drobės suraižyti ir apkrikštytosioms mergaitėms

¹ Dūšioms – sieloms. (Red.)

² Dideliai geliavo – turėjo didelę vertę, daug reiškė. (Red.)

³ Karėse – karuose, kovose. (Red.)

⁴ Dėl atmonijimo neprieteliams – atkeršyti priešams. (Red.)

⁵ Liuosumo – laisvės. (Red.)

⁶ Šašuolėtis – šešėlis. (Red.)

⁷ Prigulinčius – priklausančius. (Red.)

⁸ Prazurgos, arba nustos, liuosumo – neteks laisvės. (Red.)

⁹ Pagudimus – įpročius. (Red.)

¹⁰ Skepeta – skara. (Red.)

¹¹ Darytis – rengtis, vilkėti. (Red.)

¹² Datyrę – patyrę. (Red.)

¹³ Kryžokus – kryžiuočius. (Red.)

išdalyti, įsakydamas, kad tūlyd jo dovanomis pasipuoštų.
[...]

Motiejus Valančius, *Raštai*, t. 2, tekstą paruošė B. Vanagienė, Vilnius: Vaga, 1972, p. 41, 49–50.